

naša glasba prehoditi pot, ki so drugod zanjo potrebovali poltretje stoletje. To je bila velika in težka naloga; njeno dognanje je terjalo celo današnjo generacijo komponistov in bo terjalo še novih moči. Da so se je mogli naši skladatelji sploh lotiti, je v glavnem Lajovčeva zasluga. On je s svojimi muzikalnimi deli kazal in utiral sprva še popolnoma neprehodno in krog in krog zaraščeno stezo, ki ni kazala ne razgledov ne izgledov za bodočnost. Pogumno si jo je začrtal in jo nastopil; za sabo je potegnil prvo in z njim naslednja pokoljenja ter jih bodril z živim zgledom. Da bi svojo pot močneje zarisal, se je včasih posluževal tudi ostre, razločne besede in odločnega ravnanja. Z vsemi silami je gradil idealno zgradbo in realni hram naše glasbe. Da oboje trdno stoji, je v nemali meri njegova zasluga. In za to mu gresta večna hvala in spomin.

L. M. Škerjanc

REFLEKSIJE

SLAVISTIČNO ZBOROVANJE

Nekaj nenavadnega in nepričakovanega je na tem, da je letošnje piransko zborovanje slovenskih slavistov doživelo v našem periodičnem tisku tako močan odmev. Pa tudi zborovanje samo je bilo po svoji notranji intenziteti precej izjemno. Vse to se seveda ni zgodilo slučajno, marveč je logična posledica dogajanj v našem kulturnem življenju, je naravna posledica težkih in obsežnih vprašanj, ki so v zvezi z organizacijo znanstveno raziskovalnega dela in s splošno reformo našega šolskega sistema. Preveč prostora bi zavzelo, če bi hotel to načelno misel podrobno dokazati in navesti prav vse podatke, ki jo potrjujejo — zato naj opozorim samo na nekatera najpomembnejša dejstva.

Zgodovinsko dogajanje po letu 1941 ni spremenilo samo strukture našega duhovnega življenja, marveč je bistveno spremenilo tudi splošni položaj našega naroda, zlasti pa se je razširila in izpopolnila njegova materialna baza, kar vse nenehoma vpliva na naša civilizatorična in kulturna prizadevanja, spreminja in izpopolnjuje našo družbeno zavest, kliče po novih oblikah dela, uveljavlja nove smeri itd. Spricho tega je povsem naravno, da bolj kot kdaj koli prej poudarjamo, kako nujno je, da bi se tudi na Slovenskem razvijale tehnične vede in eksaktne znanosti, ker je to neutajljiva zahteva našega časa. Tem bolj je to poudarjanje upravičeno, tem bolj so potrebni povsem zavestni napor in tem manj smemo ta vprašanja prepuščati spontanosti samega življenja, ker je za vso našo preteklost značilna posebna enostranost. Razvijale in razmahnile so se samo določene duhovne dejavnosti: umetnosti, ob njih pa zlasti historiografija, jezikoslovje in literarna zgodovina. Šele na začetku tega stoletja so se polagoma začele uveljavljati tudi druge smeri: arhitektura, matematika, psihiatrija, kemija itd.

Vendar pa pri vsem tem ne gre pozabiti, da je bil takšen razvoj kljub svoji enostranosti vendarle sam v sebi nekaj organskega, saj je ustrezal splošni situaciji naroda in bil v skladu z najbolj bolečimi problemi njegove eksistence. Zaradi tega bi bilo povsem neupravičeno, če bi se spoznanje o enostranosti naše preteklosti stopnjevalo danes v omalovaževanje tistih, se pravi

humanističnih strok, ki so včasih prevladovala, in če bi hoteli naša zavestna prizadevanja usmerjati po načelu: včeraj ti, danes jaz, in bi tako nasiloma potisnili v ozadje to, kar je bilo včeraj v ospredju, s čimer bi umetno povzročili novo enostranost ter spravili v nevarnost organsko rast in naravno ravnovesje.

Iste načelne misli se nam vsiljujejo tudi, ko razmišljamo o vlogi in položaju slavistike in slovenistike, oziroma o vlogi in položaju literarnih in jezikovnih ved. Pri tem ne moremo mimo ugotovitve, da je imela slavistika v preteklosti izrazito narodno obrambni in narodno afirmativni značaj in pomen. Ta ugotovitev se danes včasih stopnjuje v mnenje, češ da v sklopu našega kulturnega življenja slovenistika ne more ohraniti svojega nekdanjega položaja, ker je situacija naroda bistveno drugačna in ker je čas postavil v ospredje poleg narodnostnih še druge, za našo nadaljnjo rast prav tako in še bolj pomembne probleme.

Vendar pa je cela zadeva v resnici nekoliko drugačna in takšni zaključki ne upoštevajo pomena, ki ga ima prava nacionalna vzgoja še danes, hkrati pa so zgrajeni na enostranski in ne povsem pravični sodbi o vlogi, ki jo je imela slovenistika v preteklosti, saj upoštevajo samo nekatere najbolj vidne in najhitreje ugotovljive značilnosti. Poleg tega bi bilo treba šele dokazati, da niso naše jezikovne in literarne vede doživele nobenih notranjih sprememb in da še danes dobivajo svoj navdih iz istih virov kot nekdaj. Ravno piransko zborovanje pa je pokazalo, da temu ni tako. Osrednji notranji impulz teh strok danes ni več vezan zgolj in samo na narodnostno problematiko, marveč prihaja iz mnogo širšega sklopa sodobnih vprašanj. To dejstvo je prišlo do izraza tako v načelnih izjavah in teoretičnih razpravljanih kakor tudi v razpravah o posameznih stvarnih pojavih. Ni dvoma: v slovenskih literarnih in jezikovnih vedah se je izvršila in se še dogaja pomembna notranja preusmeritev, ki je povsem v skladu s splošnim razvojem. Zaradi tega bi ne bilo prav, ko bi slovenistiko presojali samo s stališča njene dosedanje tradicije in spregledali nove prvine in pobude.

Če je torej imela svoj čas slovenistika zaradi posebnosti svoje inspiracije velik pomen za proces našega narodnega prebujenja in naše narodne osvoboditve, pa dobiva danes zaradi opisanih notranjih sprememb veliko vlogo v procesu humanizacije človeka, v procesu oblikovanja resnično svobodne in vsestransko razvite osebnosti. To je še posebej dragoceno danes, ko splošna tehnizacija življenja, ozka in enostranska specializiranost prinašata problem deformiranosti posameznika.

Vendar zborovanje ni bilo zanimivo in pomembno samo zato, ker je odkrilo te notranje spremembe, marveč tudi zato, ker je sprožilo tudi nekaj povsem praktičnih vprašanj. To je bilo najprej vse tisto, kar je tako ali drugače v zvezi z literarnim in jezikovnim poukom na nižjih in srednjih šolah. Posledice, ki izvirajo iz notranjih premikov v sami stroki, učinkujejo tudi na vsebino in značaj pouka, ki postaja tako sodobnejši, učinkovitejši in za notranjo rast mladih ljudi pomembnejši. Sprememba pouka je nujna in upravičena ne le zaradi načel, ki vodijo splošno šolsko reformo, marveč prav tako tudi zaradi novih vidikov, ki so se uveljavili v sami stroki. Samo v luči tega dejstva je mogoče določati obseg in mesto jezikovnega in literarnega pouka, kar pomeni hkrati, da bi bilo povsem napačno, ko bi se pri razmišljanju o tej zadevi sklicevali samo na nekatere nesodobne značilnosti naše

stroke — podpreti je treba nova, sodobna prizadevanja in pri določanju vloge, ki naj jo ima slovenistika, se ni treba opirati na to, kar v sami stroki danes ni več aktualno in kar zanjo ni več bistveno značilno. Prav zaradi tega je zborovanje moglo in moralo opozoriti na usodo slovenščine v strokovnih šolah in je pri tem poudarilo predvsem pomen, ki ga ima obvladanje materinščine za duhovno rast mladih generacij.

Če k temu dodamo, da so se pojavila na zborovanju tudi vprašanja organizacije raziskovalnega dela, strokovno znanstvenega tiska, materialnega in splošno družbenega položaja slavistov-pedagogov, učbenikov, modernih učnih pripomočkov, sodobnega knjižnega jezika itd. itd., potem smemo trditi, da je piransko srečanje slavistov potekalo v znamenju zelo aktualnih zadev, ki po svojem značaju presegajo ozke strokovne okvire.

Dušan Pirjevec

RAZGOVORI

RAZGOVOR O SLOVENSKEM FILMU

(Konec.)

ŠE BESEDA O SCENARIJU

Ne bi hotel preširoko razpravljati o tako »kočljivem« vprašanju, kot je razmerje med scenaristom in režiserjem, zakaj o brezpogojni prioriteti slednjega je večina filmskih ljudi zelo energično prepričana: osebno lahko zagotovim le to, da nisem nikoli videl filma, ki bi me ogrel, če scenarij ni izpovedoval v tej ali oni obliki pomembne življenjske resnice. Res, tudi ob slabem tekstu smo že lahko občudovali režiserjevo kultiviranost, domiselnost in veščino, ali samo to: njegovo obrtniško sposobnost torej, njegovo več ali manj spretno obvladovanje metiera. Kadarkoli je ubral režiser svobodno pot in improviziral mimo teksta, je prišlo do mučnih nesoglasij: režiser nas je v svoji viziji prepričeval o nečem, kar mu je govorjena beseda sproti podirala in demantirala. Nekaj takih situacij, žal, poznamo tudi iz polpretekle zgodovine našega filma, ko nas je režiser skušal trmasto prepričati o monumentalnih razsežnostih zgodbe, tekst sam pa je bil faktografski zapis življenjskega dogajanja, nepomemben in brezkrven, ali pa se je realizacija gibala v stilni atmosferi, ki je bila povsem tuja predlogi.

Zato mi je docela nerazumljiva misel, po kateri naj bi naši filmski režiserji kar a priori vtisnili našim slabotnim scenarijem nekakšne evropske dimenzije; v metafiziko vendar v dvajsetem stoletju res ne moremo več verjeti: če je idejna zasnova zgrešena, je nihče, prav nihče ne more več rešiti.

S tem seve ne mislim kakorkoli zmanjševati pomen režiserja in nekoliko nerodno prenesena iz literarne teorije se mi zdi teza, ki sem jo pravkar prebral, češ da ne gre ločevati scenarija (vsebine) od oblike (režije), kar bi se v končni konsekvenci reklo, da dober scenarij že kar določa dobro reali-